

"ויאבק איש עמו עד עלות השחר"

1

וְגַם בְּלֵילָה הוּא וְנִקַח
 אֶת־שְׂמֵי יָשׁוּ וְאֶת־קִטְיָה שִׁפְחָתָיו וְאֶת־אֶחָד עֶשֶׂר יְלָדָיו וַעֲבָר אֶת
 יַי מִעֶבֶר וַיִּקֶּץ וַיִּקְחֵם וַיַּעֲבֵרם אֶת־הַחֶמֶל וַיַּעֲבֵר אֶת־אֲשֵׁרֵי־לוֹ:
 וַיִּזְמַר וַיַּעֲבֵר לְבָדוֹ וַיִּאֲבַק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלֹת הַשָּׁחַר: וַיֵּרָא כִּי לֹא
 יָכֹל לוֹ וַיַּגֵּעַ בְּכַף־יָרְכּוֹ וַחֲקָע כַּף־דָּרָךְ: וַיַּעֲבֵר בְּהַאֲבִקְוֹ עִמּוֹ: וַיֹּאמֶר
 שְׁלַחְנִי כִּי עֲלֵה הַשָּׁחַר וַיֹּאמֶר לֹא אֶשְׁלַחְךָ כִּי אִם־בְּרַקְתָּנִי: וַיֹּאמֶר
 אֵלָיו מִה־יִּשְׁמַךְ וַיֹּאמֶר וַיַּעֲבֵר: וַיֹּאמֶר לֹא וַיַּעֲבֵר עוֹד שָׁמַךְ כִּי
 אִם־יִשְׁרָאֵל כִּי־יִשְׁרִית עִם־אֱלֹהִים וְעִם־אֲנָשִׁים וַתִּוְכַל: וַיִּשְׁאַל וַיַּעֲבֵר
 וַיֹּאמֶר הַגִּיד־נָא סָדֶךְ וַיֹּאמֶר לְמַה זֶה תִּשְׁאַל לְשָׂמִי וַיִּבְרַךְ אֹתוֹ שֵׁם:
 לֹא וַיִּקְרָא וַיַּעֲבֵר שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיָּאל כִּי־דָאִיתִי אֱלֹהִים פְּנִים אֶל־פְּנִים
 לֹא וַתִּנְצַל נַפְשִׁי: וַיִּזְחַלְלוּ הַקָּדוֹשׁ כַּאֲבָר עֲבָר אֶת־פְּנִיָּאל וְהוּא
 יֵי צֹלַע עַל־יָרְכּוֹ: עַל־כֵּן לֹא־יֵאָכְלוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־גִּיד הַנֶּשֶׁה אֲשֶׁר
 עַל־כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נִגַע בְּכַף־דָּרָךְ וַיַּעֲבֵר בְּגִיד הַנֶּשֶׁה:
 כַּדָּא וַיֵּשֶׁב

8

ח"ד מצות תנוכה נר איש וביתו
 והמהדרין נר לכל אחד ואחד והמהדרין מן
 המהדרין ב"ש אומרים יום ראשון מדליק
 שמנה מכאן ואילך פורת והולך וב"ה אומרים
 יום ראשון מדליק אחת מכאן ואילך מוסף
 והולך אמר עולא פליגי בה תרי אמוראי
 במערבא ר' יוסי בר אבין ור' יוסי בר זבירא
 חד אמר טעמא דב"ש כנגד ימים הנכנסין
 וטעמא דב"ה כנגד ימים היוצאין וחד אמר
 טעמא דב"ש כנגד פרי החג וטעמא דבית
 הלל דמעלין בקדש ואין מורידין אמר רבה
 בר בר הגה א"ר יוחנן שני וקנים היו בצירין
 אחד עשה כב"ש ואחד עשה כדברי ב"ה זה
 נותן טעם לדבריו כנגד פרי החג וזה נותן
 טעם לדבריו דמעלין בקדש ואין מורידין

גמ' ע"פ (כ"ד)

9

2

(כה) ויותר יעקב לבדו, כלומר שהעביר כל אשר לו, שלא היה עוד לעבור אלא הוא לבדו, ורצה לעבור אחריהם, כי לברוח דרך אחרת שלא יפגשו עשו נתכוון. ויאבק מלאך עמו, שלא יוכל לברוח ויראה קיום [הכטחתו] של הק' שלא יזיקהו עשו.
 (כ"ד) (כ"ה)

ושלשה פעמים נאמר ויאמינו, כאשר בא משה לגאול אותם נאמר (שמות ד') ויאמן העם כי פקד ה' את עמו וכי ראה ענים, ובקריעת ים סוף נאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו, ואצל הר סיני נאמר (שם כ') הגה אנכי בא אליך בעב הענן למען ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, הרי ג' אמונות שנתבררו ביציאת מצרים. ודע כי ג' אמונות הם יסוד הדת וכאשר חס ושלום תפול אחת מהם תפול הדת בכללה, האחת הוא ההשגחה שהוא משגיח בתחתונים ולא כמו שאומרים המינים עזב ה' את הארץ שאם כן למה נעבוד אותו אחר שאין משגיח בתחתונים לפקוד את מעשיהם, האמונה השנית שהכל הוא ביד ה' ואין דבר חוץ ממנו וזהו אמונת מציאות השם יתברך, כי בודאי הכל מודים במציאות השם יתברך רק שלא יאמר שאינו הכל חס ושלום ויוכל לצאת מרשותו, לכך אמונת מציאות השם יתברך שהוא הכל ואין דבר חוץ ממנו יתברך. האמונה השלישית שידבר השם יתברך את האדם ויתן לו תורה וזהו אמונת תורה מן השמים. ולכך כאשר בא משה לגאול אותם וראה ה' ענים ולא עזב אותם נאמר ויאמינו כי פקד ה' את עמו וכי ראה את ענים וזהו אמונת ההשגחה, ובקריעת ים סוף נודע להם אמיתת מציאות השם יתברך שאין דבר יוצא ממנו יתברך והכל הוא ברשותו וביכלתו אחר שהיה הוא משנה הים ליבשה כמו שהתבאר ולכך נאמר ויאמינו בה', ובמתן תורה כתיב וגם בך יאמינו לעולם הרי אמונה שלישית, וכנגד אלו שלש

(כה) יותר יעקב, שחכ פנים קטנים וחזר עליהם
 (כ"ד) (כ"ה)

4

ויותר יעקב לבדו, איר אעזר שנשתייר על פכין קטנים, מכאן לצדיקים, שחביב עליהם מסוגם, יותר סגופן, וכל כך לסה, לפי שאין פושטין ויריהן כגזל.
 גמ' חו"ל (כ"ד)

5

ויגע בכף ירכו, נגע בצדיקים ובצדיקות ונכבאים ובנביאות שהן עתידות לעסוד מסנה ואיזה זה, זה רורו של שטר.

מנכב כגזל

6

בפסקת פשוטו שבעת ימים כלי האזרח בן ישראל יושבו בפסקת: למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני יהוה אל הים: וידבר משה את ילעדי יהוה אל בני ישראל: א ב וידבר יהוה אל משה לאמר: צו את בני ישראל ויקחו אליך קמח י ויתן יך פתית למאור להעלות נר תמיד: מחוץ לפרכת העזרת באהל מועד יעריך אהו אהרן מערב עד בקר לפני יהוה תמיד תקח עולם י לדלתיכם: על המנרה הסהרה יעריך את הנרות לפני יהוה תמיד:

כ"ד א"ע

7

(כד) (ב) ויקחו אליך שתהא גובר פמ). סמך שמן זית לסוכות, רמז לחנוכה, מה סוכות ה' ימים וגומרין את ההלל אף תנוכה, להעלת נר תמיד רמז לחנוכה, שמן זית מן המובחר, בפרק במה מדליקין פנ). ויקחו אליך שמן בגי אלו שמנה ימי חנוכה, תמיד בגי בכל שמונה, להעלת נר ואחר כך (יעמד) [יערך את] הנרות, זהו כבית הילל פנ) לילה ראשונה נר אחד מיכן ואילך מוסיפין, ואין ללמד מפרי החג שמתמעטין כנגד ע' אומות שיתמעטו פנ). בואתה תצוה כתוב פנ).

היוקח ד' ויתנו (מנח' ויתנו)

עמו ישראל ועל ירושלים, ממנח' גמ' (כ"ד) כ"ד א"ע

ואמר רבי ירמיה (בר) אלעזר שלשה פתחים יש לגיהנם אחר...
במדבר ואחד בים ואחד בירושלים במדבר דכתיב וירדו הם וכל אשר...
להם חיים שאולה בים דכתיב מבטן שאול שועתי שמעת קולי בירושלים...
דכתיב נאם ה' אשר אור לו בציון ותגור לו בירושלים ותגא דבי רבי...
ישמעאל אשר אור לו בציון זו גיהנם ותגור לו בירושלים זו פתחה של...
גיהנם

מ"ג ע"א (כ"ג)

ותאמר לבלעם מה עשיתי לך כי הכיתני
זה שלש רגלים רמוה לו אתה מבקש לעקר אומה החוננת שלש
רגלים בשנה.

מ"ג ע"א (כ"ג)

תניא *אמרו עליו על הלל הזקן כשהיה
שמו בשמחת בית השואבה אמר כן אם אני
כאן הכל כאן ואם אני כאן כי כאן הוא היה
אומר כן למקום שאני אוהב שם רגלי
מוליכות אותי אם (ה) תבא אל ביתי אני אבא
אל ביתך אם אחה לא תבא אל ביתי אני לא
אבא אל ביתך שנאמר בבל המקום אשר
אזכיר אח שני אבא אליך וברכתך *אף
הוא ראה גלגלת אורת שצפה על פני המים
אמר לה על דאמפת אטפוך ומטיפך יטופון

מ"ג ע"א (כ"ג)

יב ימצות נר הנוכה מצוה חביבה היא עד
מאד וצריך אדם להזהר בה כדי להודיע הנס ולדאוף
בשבת האל והודיה לו על הנסים שעשה לנו. אפילו
אין לו מה יאכל אלא מן הצדקה שואל או מוכר כסותו
ולוקח שמן ונרות ומדליק: יג יהי שאין לו אלא
פרוטה אחת ולפניו קידוש היום והדלקת נר חנוכה
מקדים לקנות שמן להדליק נר חנוכה על היין לקידוש היום ושניהם מדברי סופרים
מוטב להקדים נר חנוכה שיש בו זכרון הנס: יד היה לפניו נר ביתו ונר חנוכה או נר
ביתו וקדוש היום נר ביתו קודם משום שלום ביתו שהרי השם נמחק לעשות שלום בין איש לאשתו

מ"ג ע"א (כ"ג)

אמר בן עזאי בשם ר' יקראו ובמקום ישיבך
ומשלך יתנו לך אין אדם נוגע במוכן לחבירו
*ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא
נימא:

מ"ג ע"א (כ"ג)

וירא כי לא יכל לוי כדוסר לא יוכל
להוציא את ישראל מויחודו של מקום.

מ"ג ע"א (כ"ג)

מאי חנוכה דתנו
רבנן בכ"ה בנסליו יומי דחנוכה תמצא
אינון דלא למספד בדין ונדלא להתענות בהון
שכשכנסו יוונים להיכל תמצא *כל השמנים שבהיכל וכשגברה מלכות
בית חשמונאי ונצתום בדק ולא מצאו אלא פך אחד של שמן שהיה
מתה ברוחבו של כהן גדול ולא היה בו אלא להדליק יום אחד נעשה
בו נס והדליקו ממנו שמנה ימים לשנה אדרת קבעום ועשוים ימים טובים
בהלל והדאה

מ"ג ע"א (כ"ג)

הקבי"ה אמר לו ליעקב אתה מסרח
נפשך על פך קטן בשכילי וגם אני בעצמי
אשלם לבניך כפך קטן. לבני חשמונאי
שנעשה נס על ידי פך קטן

מ"ג ע"א (כ"ג)

א כמות נרות הוא מדליק בחנוכה. "מצוה שיהיה
כל בית ובית מדליק נר אחד [8] בין שהיו
אנשי הבית מרבין כן שלא היה בו אלא אדם אחד.
והמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית נר
לכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים. והמהדר יותר על
זה ועושה מצוה סן המבותר מדליק נר לכל אחד בלילה
הראשון ומסיף והולך בכל לילה ולילה נר אחד:

מ"ג ע"א (כ"ג)

ויותר יעקב לבדו, לבדו מאין בא לו זה הכד
כשעקב האבנים תחת מראשו
השכים בבוקר ומצא אבן ונתבצר לו הכד
של שמן ויצוק על ראשו, וחזר הכד
ונתמלאה, אז ידע יעקב שהוא מזומן לגבוה,
אמר אין זה ראוי להניחו כאן, וזהו השמן
שנמשחו ממנו המשכן וכל כליו והמזבח,
אהן ובניו וכל המלכים, ועדין כולו קיימת
כמו שאמרו רז"ל לדורותיכם, והוא כד השמן
של צדפיית, שאמר לה אליהו כד השמן לא
חכלה, והוא השמן של אשת עובדיה הנביא,
וכשראה יעקב כך שכל הניסים עתיד להיות
בו, סימן את עצמו והביאו כך מצאתי.

מ"ג ע"א (כ"ג)

וחג הסוכות התקרב, הוא החג הנשמר אצלנו ביותר. (והורדוס) הניח לימים אלה
לעבור, והוא ושאר העם דעתם נתונה היתה לשמחות. אולם הקנאה שעוררה את
חמתו בגלוי הפליגה אותו אפילו מתוך (ימים טובים) כאלה כדי להחיש את עניין
המזימה. שפן כשעלה הבהור אריסטובולוס בן שבע עשרה על המזבח, לפי החוק,
להקריב את הקרבנות, והוא לבוש בגדיהשרד של הכהנים הגדולים ועשה את
עבודת הקודש, דגול ביופיו וקומתו גבוהה מכפי גילו, ומתוך קלסתר פניו נשקפת
במידה רבה מאוד רוממות משפחתו, עבר את ההמון נחשול של חיבה אליו, וזכר
מעשיו של אריסטובולוס זקנו ניצב חי (לפניהם) והוכרעו לאט לאט על ידי רגשו
תיהם אשר תקפו עליהם, והיו שמחים ונרגשים כאחד, ושלחו אליו קולות של ברכות,
שנתערבו בתפילות, באופן שחיבת ההמונים נעשתה גלויה לעין, וההודיה ברגשו
תיהם אלה נראתה כפזיזות יתירה בימי מלכותו (של הורדוס). למראה כל אלה החליט
הורדוס להוציא לפועל את המזימה שזמם על הנער. וכשעבר החג סעד (המלך)
ביריחו; אלכסנדרה, היא שאירחה אותם (שם). הוא נהג חיבה בעלם ומשכו לשתייה
ללא חשש, והיה מוכן לשחק אתו ולעשות מעשי נערות כדי לשמחו. ומאחר שמוג
המקום הוא חם מדי התאספו ויצאו כולם מהר מתוך חולשת חושים, ועמדו ליד
הבריות הגדולות שהיו סביב החצר וצינגו עצמם בחום הלוהט של צהרי היום.
תחילה הסתכלו בשוחים מבין העבדים והרעים; אחר כך גלווה גם הבהור (אליהם).
והורדוס הוא שעורר אותם, ואותם מרעיו, שנצטוו על כך, הכבידו עליו וחזרו
והטבילו אותו בחשכה היורדת, כאילו בדרך משחק, ולא הרפו מהשווה עד שהגקוהו
לגמרי. כך גרצח אריסטובולוס ולא הגיע לשמונה עשרה שנים תמימות. הוא החזיק
בכהונה הגדולה שנה אחת

מ"ג ע"א (כ"ג)

תניא *אמרו עליו על רבן ישבעון בן נמליאל
כשהיה שמו בשמחת בית השואבה היה נומל שמנה אבוקות של אור וזרק
אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחה נועץ שני נודליו בארץ
ויטה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל ברית יכולה לעשות כן וזו היא קידה

מ"ג ע"א (כ"ג)